

บทที่ 5

สรุปแนวโน้มของความสัมพันธระหว่างประเทศในปัจจุบัน

จากที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด ก็พอที่จะเห็นลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างประเทศว่าเป็นไปในรูปใดบ้าง ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั้น ประเทศต่าง ๆ ได้ใช้เครื่องมือหลายชนิด อาทิเช่น เครื่องมือทางเศรษฐกิจและการเมือง เครื่องมือทางการทูต เครื่องมือทางการทหาร และเครื่องมือทางจิตวิทยา จูงใจหรือให้ประเทศอื่นกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดตามความต้องการของตน ถ้าพิจารณาให้ดีแล้วจะเห็นว่าประเทศต่าง ๆ มีความสามารถในการใช้เครื่องมือดังกล่าวไม่เท่าเทียมกัน เพราะเนื่องจากประเทศต่าง ๆ เหล่านี้มีกำลังอำนาจที่อยู่ในความครอบครองของตนไม่เท่าเทียมกัน บางประเทศอาจใช้เครื่องมือทุกอย่างได้ แต่บางประเทศไม่อาจจะกระทำได้ เช่น สหรัฐอเมริกาสามารถใช้เครื่องมือทางการทูตได้เป็นอย่างดี แต่ประเทศเล็ก ๆ ไม่อาจจะใช้ได้ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ก็ไม่จำเป็นเสมอไปที่ประเทศที่สามารถใช้เครื่องมือทุกอย่างประสบความสำเร็จในจุดมุ่งหมายที่ตนวางไว้ทุกครั้งไป บางครั้งประเทศที่ใช้เครื่องมือไม่ครบหมดทุกอย่างก็สามารถที่จะประสบความสำเร็จได้ ซึ่งทั้งนี้ขึ้นอยู่กับศิลป์ในการใช้เครื่องมือดังกล่าวในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ

ในสมัยโบราณนั้น เมื่อประเทศใดไม่สามารถบังคับหรือจูงใจให้ประเทศอื่นปฏิบัติตามที่ตนต้องการ ก็มักใช้วิธีการข่มขู่หรือใช้กำลังบังคับในกรณีที่เป็นประเทศมหาอำนาจด้วยแล้วก็จะใช้กำลังเข้าบังคับประเทศที่อ่อนแอแทนที่ ซึ่งการกระทำดังกล่าวไม่มีผู้ใดกล้าขัดขวาง ด้วยเหตุดังกล่าวรัฐบุรุษของประเทศต่าง ๆ จึงได้พยายามสร้างองค์การระหว่างประเทศขึ้นเพื่อควบคุมการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ และกฎหมายระหว่างประเทศที่ได้กำหนดไว้ ผลสำเร็จอันแรกของความพยายามดังกล่าวก็คือการจัดตั้งสันนิบาตชาติ ผลสำเร็จในลำดับต่อมาก็ได้แก่ การจัดตั้งองค์การสหประชาชาติ และเป็นที่หวังกันว่าองค์การสหประชาชาติในปัจจุบันคงจะช่วยรักษาสันติภาพ และความมั่นคงระหว่างประเทศให้คงอยู่ต่อไปจนถึงอนาคตทั้ง ๆ ที่มีองค์การสหประชาชาติก็ตาม ความตึงเครียดและการต่อสู้ระหว่างประเทศยังคงปรากฏอยู่ในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ ทั้งนี้อาจสันนิษฐานได้ว่าเกิดจากความขัดแย้งทางด้านอุดมการณ์อย่างรุนแรง และการสร้างสะสมอาวุธแข่งขันระหว่างประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศมหาอำนาจ อย่างไรก็ตามองค์การสหประชาชาติก็หาละทิ้งความพยายามไม่ แต่กลับพยายามเพิ่มขึ้นทุกวิถีทางที่จะช่วยลดความตึงเครียด และความรุนแรงที่มีอยู่ในวิถี

การเมืองระหว่างประเทศให้ลดน้อยลง ซึ่งก็ไม่ได้รับผลสำเร็จมากเท่าใดนัก ทั้งนี้ก็เพราะประเทศมหาอำนาจบางประเทศไม่ค่อยให้ความร่วมมือ และแม้แต่คลังในเรื่องอุดมการณ์แห่งชาติของตน เช่น สหภาพโซเวียต จีนแดง เป็นต้น ถึงแม้ว่าจีนแดงจะได้เปลี่ยนโฉมหน้าใหม่ในนโยบายต่างประเทศโดยยินยอมเจรจาในระดับประมุขของประเทศกับสหรัฐอเมริกาก็ตาม ก็ไม่มีใครกล้าที่จะพูดออกมาว่า จีนแดงกำลังจะเลิกนิยมลัทธิคอมมิวนิสต์ ซึ่งได้ถูกใช้เป็นเครื่องมือเป็นเวลานับสิบปี และไม่อาจหวังได้นักว่า ผลของการเจรจาระหว่างประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา กับผู้นำของจีนแดง จะก่อให้เกิดเปลี่ยนแปลงที่ดีในวิถีทางการเมืองของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพราะผู้สันทัดในวงการเมืองได้ให้ความเห็นว่า การที่จีนแดงเปลี่ยนท่าทีมาติดต่อกับโลกภายนอกนั้นเกิดจากการได้รับการบีบบังคับจากเหตุการณ์เฉพาะหน้าที่จีนแดงเผชิญอยู่มากกว่าจากการเลิกนิยมหลงใหลในอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ ปัญหาเฉพาะหน้าที่ว่านี้ ก็คือการแตกร้าวระหว่างสหภาพโซเวียตกับจีนแดงในเรื่องพรมแดน ซึ่งไม่อาจจะตกลงหรือประนีประนอมกันได้ นอกจากจะติดต่อกับประเทศภายนอก เช่น สหรัฐอเมริกาแล้ว จีนแดงยังได้สร้างความสัมพันธ์ทางการทูตกับญี่ปุ่น เพราะญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีกำลังทางเศรษฐกิจที่เข้มแข็งที่สุดในเอเชีย และมีท่าทีที่ว่านี้จะเพิ่มกำลังทหารให้มากขึ้น ตามคำเรียกร้องของสหรัฐอเมริกา ซึ่งจีนคอมมิวนิสต์เชื่อว่าอาจคุกคามตนได้ในอนาคต การที่ญี่ปุ่นมีความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนแดงได้ทำให้ญี่ปุ่นประกาศตัดความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนได้วันทันทีเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน ค.ศ.1972¹

จากสภาพการณ์ระหว่างประเทศดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น ก็พอจะสรุปถึงลักษณะของระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้ดังต่อไปนี้ คือ

(1) ระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในปัจจุบัน เป็นระบบที่มีศูนย์กลางอยู่ 3 ศูนย์ด้วยกัน คือมีศูนย์กลางที่ สหรัฐอเมริกา และสหภาพโซเวียต ส่วนศูนย์กลางที่รองลงมาก็คือจีนแดง ทั้ง 3 ประเทศต่างก็เป็นประเทศมหาอำนาจปริมาณและมีบทบาทสำคัญที่สุดในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ ซึ่งผิดกับระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในสมัยก่อน ๆ ที่มีศูนย์กลางอยู่ในยุโรปแต่เพียงแห่งเดียว เพราะประเทศยุโรปในสมัยนั้นมีบทบาทสำคัญที่สุดในการควบคุมประเทศต่าง ๆ ในเอเชีย ยุโรป และแอฟริกา

¹ ศโรตม์ ภาคสุวรรณ “วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ : ญี่ปุ่นและสาธารณรัฐประชาชนจีน,” *วารสารรวมคำแหง* ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 เมษายน 2519 หน้า 7

(2) ในปัจจุบัน ประเทศมหาอำนาจโดยเฉพาะอย่างยิ่งสหรัฐอเมริกา จีนแดง และสหภาพโซเวียตต่างก็ทำงานแข่งกันกัน เพื่อสร้างอำนาจและอิทธิพลไปทั่วโลก ซึ่งผิดกับแต่ก่อนที่ประเทศมหาอำนาจในยุโรปแข่งขันในการแสวงหาดินแดนอาณานิคมในแถบเอเชียและแอฟริกาอันเป็นอาณาบริเวณที่ยังไม่มีฝ่ายใดเข้าไปครอบครอง ผลของการแข่งขันระหว่างประเทศมหาอำนาจทำให้ประเทศอื่น ๆ จำต้องตัดสินใจเลือกเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง จึงทำให้เกิดเป็นกลุ่มขึ้นเรียกว่า กลุ่มตะวันออกและกลุ่มตะวันตก ได้มีผู้คาดคะเนว่า อาจจะมีกลุ่มของจีนแดงเกิดขึ้นอีกกลุ่มหนึ่งในอนาคตถ้าหากว่าจีนแดงสามารถแผ่ขยายอำนาจและอิทธิพลไปทั่วโลกได้สำเร็จ ส่วนพวกที่ไม่เข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ก็กลายเป็นกลุ่มที่เป็นกลาง (Non-Alignment) ซึ่งในปัจจุบันยังไม่มีผู้นำของกลุ่มที่เห็นเด่นชัด² สมาชิกของแต่ละกลุ่มมักจะสนับสนุนผู้นำของตนในปัญหาการเมืองของโลก โดยไม่คำนึงถึงความผิดหรือถูกของผู้นำของตน อย่างไรก็ตามนับตั้งแต่ปี ค.ศ.1958 เป็นต้นมา ความสามัคคีภายในกลุ่มเริ่มเสื่อมคลายลง ดังจะเห็นได้จาก ฝรั่งเศสดำเนินนโยบายที่แตกต่างไปจากสหรัฐอเมริกา และบางครั้งประณามนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา สำหรับกลุ่มฝ่ายประเทศคอมมิวนิสต์ จีนแดงก็ได้ประณามสหภาพโซเวียตว่า ไม่มียึดมั่นในหลักและอุดมการณ์ของกาลมาร্ক และเลนิน กล่าวได้ว่าในปัจจุบันมีกลุ่มรัฐอยู่ 3 กลุ่ม คือ กลุ่มฝ่ายประเทศตะวันตก กลุ่มฝ่ายประเทศตะวันออก และกลุ่มฝ่ายประเทศที่เป็นกลางหรือที่เรียกกันว่า “โลกที่สาม” (Third World)

(3) ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในปัจจุบันขาดประเทศที่ทำหน้าที่เป็นผู้รักษาดุลภาพ Balancer หรือตัวถ่วงดุลที่เด่น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ไม่มีประเทศที่ยิ่งใหญ่พอที่จะควบคุมพฤติกรรมของรัฐที่มีขอบด้วยกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งผิดกับสมัยที่ศูนย์กลางแห่งความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอยู่ในยุโรป โดยมีอังกฤษเป็นผู้คอยรักษาดุลอำนาจในยุโรป โดยพยายามป้องกันมิให้ฝรั่งเศส เยอรมัน หรือประเทศหนึ่งประเทศใดมีอำนาจสูงสุดแต่เพียงผู้เดียวในยุโรป หรือกระทำการใด ๆ อันทำลายสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ

ในปัจจุบัน สหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตต่างพยายามที่จะถ่วงดุลซึ่งกันและกัน ตามบริเวณส่วนต่าง ๆ ของโลก แต่ถ้าเป็นบริเวณเขตอิทธิพลของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง มักจะไม่เข้าไปเกี่ยวข้องหรือทำหน้าที่เป็นตัวถ่วงดุลในบริเวณดังกล่าว สำหรับจีนแดง

² ระหว่างวันที่ 18 สิงหาคม ค.ศ.1975 ได้มีการประชุมกลุ่มเป็นกลางที่ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด (Non-Alignment) ณ เมืองโคลัมโบ ประเทศศรีลังกา

นั้นยังไม่เข้าขั้นเพราะกำลังอำนาจยังด้อยกว่าประเทศมหาอำนาจทั้งสอง แต่อาจเป็นผู้ถ่วงดุลอำนาจได้ในบางกรณี โลกจะมีสันติภาพหรือความมั่นคงมากแค่ไหน ขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของประเทศมหาอำนาจดังกล่าว ซึ่งต่างฝ่ายต่างก็คอยคุมเชิงกันอยู่ ไม่กล้าที่จะใช้กำลังต่อกัน เพราะต่างฝ่ายต่างอยู่ในภาวะดุลแห่งความกลัว (Balance of Terror) ฉะนั้นสงครามที่ใหญ่ ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสงครามนิวเคลียร์ จึงยากที่จะเกิดขึ้นได้ ยกเว้นเกิดขึ้นโดยอุบัติเหตุ และถ้าหากจะมีสันติภาพเกิดขึ้นจริงในโลก สันติภาพก็คงเป็นไปในแบบที่ไม่ค่อยจะราบรื่นนัก จนกว่าประเทศมหาอำนาจทั้งสองรวมทั้งจีนแดงจะหันหน้าเข้าหากัน และร่วมมือกันในการรักษาไว้ซึ่งสันติภาพอันแท้จริงของโลก